

УДК 177

ФЕНОМЕН НАСИЛЛЯ: ВИТОНЧЕНІСТЬ ПРОЯВІВ**О.С. Супруненко**
Київ, Україна

Насилля – фізичний, моральний, соціальний (або сукупний) тиск на суб'єкта, що примушує його чинити тим чи іншим чином проти власної волі, на користь того, хто провокує цей тиск. При цьому суб'єкт може усвідомлювати своє перебування під тиском в момент його чинення, або усвідомити це після – при отриманні небажаного результату власної дії.

Насилля, як і будь-який феномен соціального життя (не беремо до уваги специфіку його прояву у тваринному світі, побудовану виключно на інстинктах), має властивість видозмінюватись за формою та змістом в часі, відповідно до нових умов, тобто еволюціонувати.

В ряді філософських концепцій (соціал-дарвінізм, психоаналіз, етологізм, соціальний біологізм) насилля розглядається крізь призму природно-біологічної даності самої людини. Філософія прагматизму також спирається на те, що вчинки людей детерміновані не їх історією, а тим, чим вони є, їх природою (Д.Рейдолл). А природа заклала в людині егоїзм, агресивність, ворожість, злість, жадання першості, «імпульс вбивання». «Людина є переважно, – писав Л.Джемс, – найбільш безжалісною і лютою твариною... Звідси те криваве *bellum omnium contra omnes* (війна всіх проти всіх), непостійність людських стосунків, та легкість, з якою вчорашній ворог стає сьогодні прибічником, а теперішній друг – ворогом завтра». Як би не змінювались соціальні умови життя людей, «зіпсованість біологічної природи індивіда оминати, подолати неможливо» (С.Хук), тому «в кожному з нас є дещо від гангстера» (П.Бриджмен).

В обґрунтуванні економічного насилля, прагматизм також бере за точку відліку біологічну природу людини – «власницький інстинкт», пристрасть стяжати, з огляду на що людині властиве привласнювати, накопичувати, збирати та зберігати. «Приватна власність», за прагматизмом, необхідна задля «душевного добробуту», тому вона – не історичне, а психологічне явище. Звідси «імпульс привласнення» часто перетворюється на імпульс чинення зла іншому». Подібні уявлення про насилля як прояв внутрішньо властивих людині тваринницьких потягів, знайшли відображення і в американській масовій культурі ХХ століття, яка, популяризуючи «суперменство» та «гангстерство», насилля часто видавала за синонім мужності. Сутність успіху такого герою – будь-якою ціною примусити інших підкоритися його волі, якою б вона не була. Споживач масової художньої продукції привчається ідентифікувати себе із суб'єктом насилля, компенсуючи тим самим страх, тривогу, слабкість та так званий «синдром загрози».

Якщо у прагматизмі джерело соціальних протиріч та конфліктів – у первинній природі людини, то характерною рисою вульгарно-соціологічного тлумачення стає ідея виключно класової визначеності насилля. В ідеологічному плані вульгарно-соціологічна концепція насилля пов'язана з демагогічними роздумами про «насилля на благо». Ця традиція сходить ще до часів Великої Французької Революції, ідеологи якої виголосили, що якщо у суспільстві, створеному на основі всезагальної згоди та єдиній волі хтось не схоче бути вільним та щасливим, то його примусять таким бути.

Марксистська концепція революційного насилля постала в умовах російської революції вимогою «зразкових процесів із застосуванням найжорсткіших покарань», висилання з країни творчої інтелігенції, розмови з куркулем «мовою свинцю». Концепція тоталітарного насилля отримала концентрованого виразу в період сталінізму, коли широко розповсюджувалась ідея необхідності перевиховання через жах та насилля несвідомих, незрілих до розуміння соціалізму особистостей. Навіть школа тлумачилась за цих умов як «знаряддя комуністичного переродження суспільства». Це постало установкою та санкцією на придушення особистості, маніпуляцію нею.

Специфіка масової культури проявляється в абсолютизації та універсалізації суто класового підходу до дійсності, жорсткій колонізації ідей, різкій однолінійній поляризації позитивних та негативних героїв, шаблонній побудові сюжету, широкому використанні різноманітних політичних стереотипів.

Таким чином, наявна метафізична абсолютизація по одній зі сторін феномену насилля в даних двох підходах, – вирішальна автономія «Я» у прагматизмі та десуб'єктивація людини, позбавлення її відносної самостійності аж до повного розчинення у соціальних структурах – у вульгарно-соціологічному підході.

Погодимось із тим, що жоден із цих двох підходів, взятих окремо, не відображає повної сутності феномену насилля у сучасних соціумах. Тому необхідне їх поєднання і доповнення. Адже поряд із притаманним людині тваринним потягом домінувати у праві за користування ресурсом та умові, за якої таке соціальне утворення, як держава, намагається гарантувати рівномірне споживання ресурсу її громадянам (і відповідними проявами насилля), у наш час з'являється (або набуває чіткого і особливого вияву) ще й третій випадок, який умовно можна назвати «насилля ресурсу над людьми», або «об'єкт-суб'єктне насилля». Цей парадокс зумовлений фактом якісної відмінності основного ресурсу, що актуалізується у суспільстві, від попередніх найбільш цінних ресурсів інших типів суспільств.

І якщо розглянуті нами у двох концепціях форми насилля торкались переважно психофізичних, інтелектуальних, духовних людських проявів в цілому, то тепер насилля стає дедалі «витонченішим» і відбувається все менш помітно на біоенергетичному рівні людини – її Тонкому тілі (за визначенням доктора медицини С.С. Коновалова, – Система Тонкого тіла – це інформаційно-енергетичний «каркас» організму, що містить біополе кожної клітини, органу, системи, енергетичні капіляри, артерії, канали їх поєднання – «енергетичні центри»). *Енергія Тонкого тіла* (над якою, власне, і здійснюється новий вид насилля) – це специфічний вид енергії, що відрізняється від широко відомих на сьогодні – магнітної, електричної, атомної і т.п., що продукуються «неживими» у загальному сенсі джерелами. В її основі – інформація.

Отже, сьогодні – з переходом до суспільства, де головною цінністю постає інформація, ми стаємо свідками нового типу насилля – інформаційного. Воно має як масовий, так і індивідуальний прояв. Справа не лише в тому, що в самій знаково-символічній системі людської комунікації закладена властивість маніпулювати, а в масовій комунікації – чинити вплив на думку. Нами вбачається ще й інший бік способу вчинення такого насилля, тобто набута риса в процесі еволюції даного феномену. Це – властивість інформаційних струмів швидко поширюватись на значні відстані і, минаючи людську свідомість, змінювати (а за умов частих постійних змін – і контролювати) Тонке тіло людини. Таким чином, маніпуляція відбувається на найтонших рівнях найвитонченіших структур людської істоти. Чи не цим – постійною неналежністю частини себе собі самому – пояснюється статистично фіксована психологами прогресив-

но зростаюча кількість стресів, психічних розладів; що починає визнаватись «типичним станом людини Homo informaticus»? Питання тепер в наступному: яким чином формуються відносини інформаційного впливу в суспільстві, що вибудовується? Якими є розподіли сфер впливу, чи можливо видокремити суб'єктів більш та менш інтенсивного прояву насилля? Чи є взагалі якась частка людей, що лишаються осторонь цих процесів? І чи залежить це від їх біопсихічних властивостей, або суто від соціальних характеристик? Кінець-кінцем, чи не стає інформація автономним утворенням на зразок організму, що розвивається за біологічними законами? Адже саме подібним чином, облаштована відповідною технікою, вона може перетворитись на той самий Штучний інтелект, появу якого прогнозують фахівці відповідної галузі?

Як ми бачимо, еволюція феномену насилля відбувається постійно і відповідає всім зрушенням суспільного розвитку. Чим більш «галасно» людина стверджує свою владу над природним світом та світом соціального порядку, тим більш «тихо» вона стає залежною від чого «третього» між нею та її «здобиччю». Тим вишуканіше постає форма залежності і тим вирогідніше для людини перебування у такій ситуації і переживання такого досвіду, який суперечить її волі. Тобто, тим планомірнішим є прояв суб'єкт-суб'єктного та об'єкт-суб'єктного насилля.

УДК 321.7

СУВЕРЕНИТЕТ ЛИЧНОСТИ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ*

***А.Н. Гринь**
Симферополь, Украина*

Понятие «суверенитет» долгое время было не применимо в чистом виде к человеку. Его положение в системе социальных связей характеризовалось другими категориями (права, обязанности, свобода, ответственность, статус, социальные роли и т. д.). Категория же суверенитета всегда традиционно (со времен Бодена) относилась к государству. Вводя этот термин в научную работу, постараемся отметить основные существенные признаки суверенитета личности:

- возможность противостояния тоталитарной идеологии, политическим мифам, догматической авторитарности существующей власти;
- возможность поиска политико-правовых приоритетов (идеалов), путей личностного роста и развития всего общества;
- возможность «входа» и «выхода» из организации любой политической направленности;
- возможность артикуляции выбора, свободного участия в принятии операционных тактических решений;
- возможность следовать принятым решениям (осуществлять их), при необходимости свободно изменяя параметры этих решений;
- возможность противостоять официальной идеологии, свободно агитировать за выбранную идеологию, формировать оппозицию, критиковать существующую власть;
- возможность накапливать материальные ценности законными способами (быть богатым), существуя при этом независимо от власти.